

LBRIS

We know
books

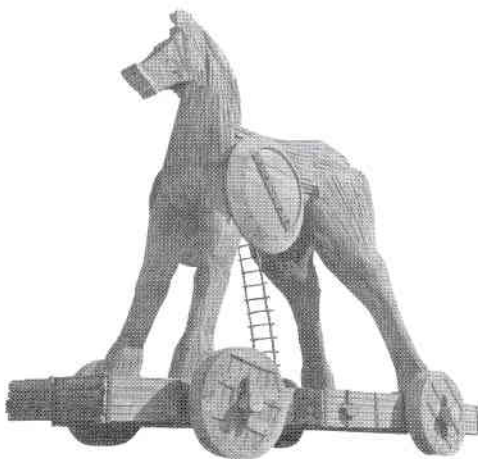
50

DE IDEI

PE CARE TREBUIE SĂ LE CUNOȘTI

ISTORIA RĂZBOIULUI

Robin Cross

LITERA

București

Introducere 3

Imperii militare ale lumii antice

- 01 Car de luptă 4
- 02 Falanga macedoneană 8
- 03 Helepolis („Cuceritorul cetăților”) 12
- 04 Triremă 16
- 05 Legiunea romană 20
- 06 Legiuni pe câmpul de luptă 24
- 07 Arta asediului la romani 28

Evul Mediu timpuriu

- 08 Cavalerie grea și zale 32
- 09 Corabia lungă a vikingilor 36
- 10 Zid de scuturi 40

Războiul medieval

- 11 Castel 44
- 12 Mașinării de asediu medievale 48
- 13 Sabie 52
- 14 Arc lung englezesc 56
- 15 Primele tunuri 60

Revoluția prafului de pușcă

- 16 Război naval 64
- 17 Revoluția Vauban 68
- 18 Epoca artileriei 72
- 19 Putere de foc și tactici de șoc 76

Nașterea războiului modern

- 20 Muscheta Brown Bess 80
- 21 Artilerie mobilă 84
- 22 Corpurile de armată ale lui Napoleon 88
- 23 Putere de foc navală 92

Industrie și război

- 24 Producție de serie 96
- 25 Mitrălieră 100
- 26 Cuirasat cu tunuri de calibru mare 104

Primul Război Mondial

- 27 Război de tranșee 108
- 28 Război chimic 112
- 29 Război aerian 116
- 30 Apariția bombardierului 120
- 31 Tanc 124

Al Doilea Război Mondial

- 32 Blitzkrieg 128
- 33 Radar 132
- 34 Bombardament strategic 136
- 35 Războiul blindatelor 140
- 36 Războiul submarinelor 144
- 37 Ziua Z 148
- 38 Arme secrete naziste 152
- 39 Avion de escortă 156
- 40 Portavion 160
- 41 Spargere de coduri 164
- 42 Bomba atomică 168

Războiul Rece și după

- 43 Rachete balistice 172
- 44 Elicoptere 176
- 45 Pușcă de asalt 180
- 46 Avion cu reacție 184
- 47 Stealth 188
- 48 Rachetă de croazieră 192
- 49 Luptă aeriană fără pilot 196
- 50 Război cibernetic 200

Indice 204

Car de luptă

2600 î.Hr. – 83 d.Hr.

Orașele-stat sumeriene din sudul Mesopotamiei, care au înflorit în mileniul al III-lea î.Hr., ne oferă primele dovezi ale existenței unor formațiuni disciplinate de infanterie grea, antemergătoare falangei, care desfășurau, la începutul imperiului, campanii militare la mare depărtare.

Armatele acestor orașe-stat au fost și primele în care s-au folosit vehicule cu roți ca platforme mobile de tragere. Așa cum este ilustrat pe o liră descoperită în Cimitirul Regal din Ur, în sudul Mesopotamiei (folosit pe la 2600–2000 î.Hr.), acestea erau care grosolane, cu roți masive, trase de măgari sau, poate, de onagri greu de domesticit. Aceste animale de povară, acum dispărute, erau măgari sălbatici mai mari.

Animalele erau înhămate la jug și controlate cu ajutorul unor frâie, trecute printr-un inel montat pe jug. Doi bărbați stăteau în car, cel cu frâiele și un soldat care mânia o suliță ori o secure. O tolă pentru sulițe se profila în fața carului. Nu se știe cum erau desfășurate în luptă aceste vehicule. Cu cele patru roți masive erau, cu siguranță, greoaie, iar onagrii ar fi fost o țintă ușoară. Este posibil ca funcția lor să fi fost mai degrabă de transport decât de manevre pe câmpul de luptă.

Logistică Primele secole ale mileniului al II-lea î.Hr. au cunoscut inovații importante în arta războiului: lemnul curbat a produs un car mai ușor și mai manevrabil, cu roți cu spițe; inventarea arcului compozit a introdus un sistem cu tir de proiectile din carele cu deplasare rapidă. Oricum, construcția carelor, creșterea și îngrijirea cailor, instrucția conducătorului de car și a luptătorului implicau costuri ridicate și o susținere logistică majoră.

cronologie

cca 2600–2000 î.Hr.

Sumerienii folosesc vehicule cu roți ca platforme mobile de tragere

cca 1600 î.Hr.

Egiptenii combină carul, calul și arcul compozit în armata de construire a imperiului

1485 î.Hr.

Lupta de la Meghido

1274 î.Hr.

Bătălia de la Kadeș

Pentru a menține un număr mare de conducători de care pe câmpul de luptă, armatele aveau nevoie de un număr considerabil de rotari, făuritori de care și arcuri, fierari și armurieri. În campanie era nevoie de și mai mulți oameni pentru a îngriji caii de rezervă și a repara carele stricate. Carele de luptă au devenit simbolul puterii militare. Marile puteri ale vremii – Egiptul, hitiții din centrul Turciei moderne și asirienii de unde se află acum Irakul – au devenit exponenți versați ai războiului cu care de luptă.

Egipt Începând cu 1600 î.Hr., Egiptul a transformat noua combinație dintre cai, care ușoare și arcuri compozite într-o armă de expansiune teritorială. Resursele umane și materiale ale Egiptului stăteau în spațele unei armate de zeci de mii de soldați, care putea proiecta puterea egipteană mult dincolo de granițele sale acum stabilizate.

Pornind de-a lungul litoralului de la est de Mediterana, în circa 1485 î. Hr., faraonul Tutmes al III-lea a găsit ruta blocată de o coaliție a forțelor locale în jurul orașului Meghido (azi în nordul Israelului), care controla drumul spre sudul Siriei. Tutmes a folosit viteza și surpriza pentru a-i învinge pe apărătorii din Meghido, blocându-i în oraș, care s-a predat după un asediu de șapte luni.

Carul care putea fi încălecat

Modelele din lut care s-au păstrat oferă dovezi ale unor care mai mici, cu două roți, așa-numite „care care puteau fi încălecate”, formate dintr-un ax cu două roți și o șa așezată pe oștea care făcea legătura între jug și osie. Nu știm cum erau folosite aceste care de război dispărute, dar ele oferă dovezi ample ale dorinței insașiabile a omului de a dedica resurse considerabile dezvoltării sistemelor de arme – originile curselor succesive ale înarmării din Antichitate până în prezent.

cca 500 î.Hr.

În India și Persia apar carele de luptă echipate cu coase de oțel

55 și 54 î.Hr.

Iulius Caesar invadează Britannia

83 d.Hr.

Bătălia de la Mons Graupius

Carele de luptă egiptene au jucat un rol-cheie în Bătălia de la Meghido, ajungând până în punctul critic în care au zguduit federația forțelor locale care se opuneau lui Tutmes. Carele de luptă erau o armă importantă, care puteau fi lansate în luptă doar în momentul crucial al bătăliei. Misiunea lor era să lanseze un asalt care să spulbere infanteria inamică. După ce soarta bătăliei era decisă, rolul carelor era de a urmări

dușmanul care se retrăgea – fază în care se înregistrează cele mai multe pierderi de vieți omenești și de materiale și când retragerea echivala cu înfrângerea.

„Toți prinții țărilor din nord sunt prinși înăuntru. A cucerii Meghido înseamnă a cuceri o mie de orașe.”

– din inscripțiile lui Tutmes

Bătălia de la Kadeș Imperiul hitit, aflat inițial în centrul Turciei, a constituit următoarea piedică în expansiunea egipteană. La începutul secolului al XIII-lea d.Hr., faraonul Ramses al II-lea și-a condus armata în vestul Siriei pentru

a zdrobi orașul Kadeș, un obstacol pe ruta către confruntarea cu hitiții. Cele două părți s-au confruntat în Bătălia de la Kadeș (1274 î.Hr.). La început, egiptenii au fost debusolați de atacul carelor de luptă hitite, iar situația s-a redresat abia după sosirea unei a doua armate egiptene. A fost o luptă de uzură la care au participat mii de care de luptă și din care ambele armate au ieșit grav afectate. Ostilitățile dintre cele două părți s-au încheiat printr-un pact de neagresiune.

Perșii La mijlocul mileniului I î.Hr., perșii au îmbunătățit carele de luptă cu coase ascuțite de fier. Istoricul-soldat grec Xenofon (cca 425 î.Hr. –cca 335 î.Hr.) scria că aceste care de luptă prevăzute cu coase au fost introduse în armata persană de Cyrus cel Mare (m. 530 î.Hr.), deși istoricul Ctesias din Knidos din secolul al IV-lea îi plasează originile într-o perioadă mai timpurie. Surse indiene menționează folosirea acestor care de luptă în campaniile lansate de mauryeni împotriva confederației vriji, din timpul domniei lui Ajatshatru (494–467 î.Hr.). Nu știm însă dacă aceste care de luptă echipate cu coase de fier au fost o invenție indiană preluată de perși sau au fost o invenție persană adoptată de indieni.

Cyrus cel Tânăr (m. 401 î.Hr.) a folosit care de luptă cu coase în număr foarte mare. Dar, de-acum, zilele carelor de luptă erau numărate. În Bătălia de la Gaugamela (331 î.Hr.), armata lui Alexandru cel Mare a

„După aceea Solomon a adunat care de război și călăreți; și avea 1 400 de care de război și 12 000 de călăreți. Pe toți aceștia i-a așezat în cetățile în care ținea carele de război, precum și pe lângă rege în Ierusalim.“

II Paralipomena 1:14

rupt pur și simplu rândurile, lăsând carele persane să treacă, pentru a le ataca apoi din spate.

Celții În nordul Europei, în secolul al III-lea î.Hr., celții foloseau carele în luptă împotriva cavaleriei. Când lupta din carul său cu doi cai, războinicul celt arunca sulita, apoi cobora, în stil homeric, pentru a lupta cu spada. Iulius Caesar, care a invadat Britannia în anii 55 și 54 î.Hr., ne-a lăsat o descriere a războiului britanic cu carul de luptă: „Mai întâi, vin și merg în toate direcțiile și își lansează armele și, în general, rup rândurile inamicului, pur și simplu prin groaza inspirată de caii lor și de zgomotul roților; și, când au reușit să rupă rândurile trupelor călare, sar din care și încep să lupte pedestru“.

Romani au întâlnit carele celților în Bătălia de la Mons Graupius, desfășurată în nord-estul Scoției în anul 83 d.Hr. Senatorul și istoricul roman Tacitus scria despre câmpia care se întindea între cele două armate că „răsuna de zgomot și de mișcarea rapidă a carelor și a cavaleriei“. Carele nu au prea avut efect: „Între timp, cavaleria inamică fugise, iar soldații din carele de luptă se angajaseră în luptă cu infanteria“.

Idee principală
Carul de luptă a fost
tancul lumii antice

Falanga macedoneană

338–168 î.Hr.

Cel mai mare comandant al lumii antice, Alexandru cel Mare s-a născut în 356 î.Hr. A fost fiul unui alt mare comandant, Filip al II-lea al Macedoniei (382–336 î.Hr.), care a transformat un stat feudal slab în puterea dominantă din Balcani.

La 18 ani, Alexandru a luptat în Bătălia de la Chaeronea (338 î.Hr.) sub comanda tatălui său, conducând flancul stâng al armatei macedonene, care a zdrobit elita Batalionului Sacru al Tebei. Filip a fost asasinat în 336, când era pe punctul de a ataca Persia. Până în 334, fiul său era gata să invadeze Imperiul Persan în fruntea unei armate încercate în luptă.

„Fiule, trebuie să găsești un regat pe măsura ambițiilor tale. Macedonia este un loc prea mic pentru tine.”

Cuvintele lui Filip al II-lea către tânărul său fiu, consemnate de Plutarh (cca 50–cca 120 d.Hr.)

Falanga Inima de fier a armatei macedonene era falanga infanteriei, pe a cărei stabilitate și siguranță s-a bazat mare parte din puterea lui Filip și a lui Alexandru. Cu siguranță, Filip a fost cel care a pus bazele corpului alcătuit din *hetairoi*, „însoțitori regali”, numiți astfel pentru a sublinia relația lor cu suveranul, ca o contrapondere tactică și politică la cavaleria aristocratică „însoțitoare”, care începuse ca gardă de corp regală.

Alexandru a pornit în prima sa campanie cu 12 000 de infanteriști și 1 500 de cavaleriști. Aproximativ 9 000 de infanteriști erau organizați ca trupe pedestre, în șase brigăzi cu câte 1 500 de însoțitori (*taxeis*). Restul de 3 000 de

cronologie

356 î.Hr.

Se naște Alexandru

338 î.Hr.

Bătălia de la Chaeronea – macedonenii conduși de Filip al II-lea înfrâng o armată a Atenei și Beoției

334 î.Hr.

O armată mixtă de macedoneni și greci trece în Asia traversând Dardanelele. La Granicus, Alexandru înfrâng o armată a satrapilor perși

333 î.Hr.

Alexandru nimicește armata persană în Bătălia de la Issos

332 î.Hr.

Asediul lui Alexandru asupra Tirului

331 î.Hr.

Alexandru petrece soarta Imperiului Persan în Bătălia de la Gaugamela

infanteriști au format un corp de gardă de elită, „purătorii de scut” (*hypaspistai*). Purătorii de scut și însoțitorii infanteriști erau desfășurați pe centrul liniei de luptă, flancați de cavaleria cu care erau instruiți să facă manevre în eșalon. Însoțitorii infanteriști aveau un rol de șoc, rupând linia inamicului, peste care năvălea apoi falanga.

Sarissa Principala armă a infanteriei grele macedonene era *sarissa*, o lance lungă manevrată cu două mâini, făurită din lemn de corn, cu o lungime de circa 6,3 metri și o greutate de circa opt kilograme și alcătuită din două părți unite printr-un manșon de fier, pentru a fi purtată mai ușor în timpul deplasării.

Soldatul falangei mânia *sarissa* cu ambele mâini, menținând-o aliniată cu cele ale camarazilor săi. Cea mai mică unitate tactică de luptă din falangă era *speira*, cu 256 de soldați, aliniați în 16 rânduri strânse, cu câte 16 oameni. Pentru manevra falangei, lăncile celor din primele cinci rânduri trebuiau să fie îndreptate în față, pe lângă cei din primul rând,

Filip modernizează armata

Inițial, infanteriei macedonene îi lipseau disciplina, instrucția și organizarea. Filip a impus un regim riguros de instrucție care presupunea marșuri rapide, regulate, pe distanțe lungi, cu echipament complet și bagaj. A interzis folosirea transportului pe roți și i-a obligat pe infanteriști să-și ducă în spate rația pe 30 de zile când erau în campanie. Personalul auxiliar din tabere era menținut la un nivel minim, atât pentru infanterie, cât și pentru cavalerie, reducând transportul de bagaje și maximizând mobilitatea. Filip a pus la punct și un sistem eficient de aprovizionare, care îi permitea să desfășoare campanii pe tot parcursul anului, în timp ce fiul asigura sprijin logistic solid pentru toate campaniile sale.

326 î.Hr.

Ultima și cea mai costisitoare victorie a lui Alexandru în Bătălia de la Hydaspes de la porțile Indiei

323 î.Hr.

Moartea lui Alexandru la Babilon

281–275 î.Hr.

Pirus din Epir introduce tactici mai flexibile prin falanga sa „articulată”

197 î.Hr.

Legiunile romane înfrâng falanga la Cynoscephalae

168 î.Hr.

Legiunile înfrâng falanga cu ajutorul elefanților, la Pydna

Într-o formațiune de atac foarte compactă. Primul rând ținea lăncile îndreptate spre inamic, proiectate cam cu patru metri în fața celor care le mânuiau. Cei din rândul al doilea, aflați la un metru în spatele conducătorilor de șir, își ridicau sarissele astfel încât să ajungă la trei metri în fața primului rând. Al treilea rând își ridica sarissele și mai sus, iar rândul patru, chiar și mai sus. Cei din rândul cinci le ridicau spre cer pentru a contracara forța proiectilelor care veneau de sus, adăugând și greutatea lor la forța atacului.

Comandantul cel puternic și frumos, cu un ochi negru ca noaptea și unul albastru ca cerul.

**Arrian (cca 90–cca 165 d.Hr.)
despre Alexandru**

Efectul general era un zid impenetrabil de sarisse care demoraliza infanteria inamică și, în această etapă a istoriei războiului, descuraja elefanții de luptă. Pentru mânuirea sarisnelor, falangiștii erau obligați să renunțe la armura grea în favoarea corsetelor de piele, a coifurilor și a gambierelor.

Sfârșitul falangei Dat fiind că falangiștii trebuiau să-și folosească ambele mâini pentru a mânui *sarissa*, ei dispuneau doar de un mic scut din bronz, legat de gât și care acoperea umărul stâng. În 327, scuturile au fost placate cu argint, iar formația a căpătat numele de „scuturile de argint” (*agryaspides*).

Elefanți pe câmpul de luptă

Alexandru s-a confruntat cu elefanții pentru prima dată în Bătălia de la Gaugamela (331 î.Hr.). În Bătălia de la Hydaspes (326 î.Hr.), în India, macedonenii s-au găsit în fața a 100 de elefanți dispuși la 15 metri unul de altul în fața formațiunii de luptă, cu scopul de a opri cavaleria lui Alexandru. Cailor nu le

place mirosul de elefant. Infanteria ușoară macedoneană a avansat către elefanți, pentru a-i omori pe conducătorii acestora cu sulițele, după care Alexandru a ordonat falangelor să atace în formațiuni cu zid de scuturi, arătând elefanților o mare de lănci intimidantă, care i-a pus pe fugă.

În mâinile unui geniu militar ca

Alexandru, capabil să integreze orice fel de trupe într-un tot omogen, falanga era o armă teribilă. Dar în mâinile cuiva mai puțin capabil falanga avea slăbiciunile ei și începuse să se degradeze tot mai mult. Putea acționa eficient doar pe teren plat, fără caracteristici care să-i perturbe coeziunea. Iar când s-a confruntat cu armatele romane disciplinate și bine conduse, în secolul al II-lea î.Hr., neajunsurile au început să se vadă.

În Bătălia de la Cynoscephalae, în 197 î.Hr., falanga a fost învinsă de legiune. La Pydna, în 168 î.Hr., o armată macedoneană, alcătuită din 4 000 de cavaleriști și 40 000 de infanteriști, inclusiv o falangă de 20 000 de oameni, a fost învinsă de patru legiuni comandate de Aemilius Paulus. Armata macedoneană se întindea pe 3,2 kilometri, cu falanga în centru și cavaleria pe flancuri. Comandantul roman își amintea mai târziu panica pe care o simțise când înaintarea falanței a străpuns primele rânduri ale armatei sale. În acest timp însă, s-a împrăștiat și au apărut goluri de care puteau profita legionarii, dat fiind că, din cauza sarisselor, falangiștii nu făceau față luptei de la mică distanță. Cavaleria macedoneană a părăsit câmpul de luptă, lăsând falanga să fie măcelărită de legiuni. Înfrângerea a redus Macedonia la statutul de provincie romană.

„[Oamenilor] le era dor de părinți, de neveste și de copii, de țara lor.”⁴⁴

Coenus, comandant de falangă, despre expediția lui Alexandru în India în 327–326 î.Hr.

Idee principală

Falanga – formațiunea de infanterie invincibilă a lui Alexandru

Helepolis

(„Cuceritorul cetăților“)

305–304 î.Hr.

Demetrius Poliorcetes („Asediatorul“, 337–283 î.Hr.) a fost unul dintre comandanții cei mai excentrici care s-au luptat pentru preluarea imperiului lui Alexandru cel Mare după moartea acestuia, în iunie 323 î.Hr., și un expert în mașinării imense de asediu. A fost fiul lui Antigonus Monophthalmus („cel cu un singur ochi“), un nobil macedonean care luptase în armata lui Alexandru și care, împreună cu fiul său, participase entuziast la disputele care au dus la distrugerea marelui imperiu macedonean.

Atât cariera tatălui, cât și cea a fiului s-au încheiat cu o înfrângere, deși Antigonus a profitat, la început, de faptul că a servit sub Alexandru. În 319 î.Hr. a străbătut 462 de kilometri cu o armată de peste 4 000 de infanteriști, 7 000 de cavaleriști și elefanți de luptă, într-un marș forțat prin munții Taurus, în Turcia modernă, pentru a distruge armata rivalului său Seleucus, alt general din armata lui Alexandru.

Demetrius a cucerit Ciprul în 306, deși invazia ulterioară a tatălui său în Egipt a eșuat. În 305–304, Demetrius a început asedierea orașului Rodos, dar rezistența dărză a acestuia l-a obligat să încheie un tratat de pace prin care Rodosul se angaja să îi construiască nave. În 301, tatăl și fiul au fost înfrânți în Bătălia de la Ipsus, în care Antigonus, de 81 de ani, a fost omorât de o suliță. Posesiunile sale din imperiul destrămat al lui Alexandru au fost împărțite între rivali. În 294, Demetrius a preluat

cronologie

332 î.Hr.

Asediul lui Alexandru
asupra Tirului

306 î.Hr.

Demetrius ase-
diază Ciprul

305–304 î.Hr.

Demetrius asediază
Rodos

302 î.Hr.

Demetrius re-
înființează Liga
Corintului

301 î.Hr.

Bătălia de la
Ipsus

294 î.Hr.

Demetrius se in-
stalează pe tronul
Macedoniei

controlul asupra Macedoniei, iar urmașii săi au deținut un control sovăielnic până la victoria romană în Bătălia de la Pydna (168 î.Hr.).

Ultima campanie a lui Demetrius în Asia Mică (Anatolia) s-a sfârșit cu înfrângerea, prinderea și moartea lui ca prizonier al lui Seleucus, în 283 î. Hr. Demetrius a fost căsătorit de cinci ori și era de notorietate comportamentul lui desfrânat, determinând un tânăr să prefere sinuciderea decât să-i răspundă pasiunilor homosexuale. Dar Demetrius și-a câștigat reputația ca exponent al războiului de asediu.

Helepolis („Cuceritorul cetăților“) Campaniile lui Alexandru cel Mare au cunoscut o îmbunătățire spectaculoasă a tehnicilor și tehnologiei războiului de asediu. Mașini de torsiune, acționate de arcuri din împletituri de păr sau tendoane, erau folosite acum pentru a trage cu săgeți sau cu pietre împotriva perșilor în 332 î.Hr. în asediul Tirului, orașul-port din Libanul de azi.

Tir era situat pe malul unei insule, iar Alexandru a construit un dig la baza zidurilor sale și a adus aruncătoare de pietre și turnuri de asediu. Tirienii au răspuns întărind zidurile și amplasând roți cu multe spițe pe parapete.

Asediul de la Salamina

În asediul cetății Rodos, multe dintre tehnicile inovatoare folosite de Alexandru au fost preluate de Demetrius Poliorcetes. Dar, cum Demetrius nu era omul jumătăților de măsură, asediul a devenit una dintre cele mai înverșunate lupte din istoria războaielor lumii antice. Demetrius a construit un turn masiv de asediu în timpul atacului Salaminei, în Cipru, în 306. Primul helepolis avea circa 40 de metri înălțime,

o bază de 20 de metri pătrați și se deplasa pe patru roți solide uriașe. Turnul era plin de catapulte: pe podeaua cea mai de jos se aflau aruncătoarele de pietre, care lansau proiectile de până la 80 de kilograme; nivelurile de mijloc gemeau de lansatoare grele de săgeți, iar în partea de sus erau aruncătoare ușoare de pietre și săgeți. Aproximativ 200 de oameni acționau mașinăriile din interiorul turnului.

288 î.Hr.

Demetrius părăsește Macedonia pentru Asia Mică

286 î.Hr.

Demetrius este luat prizonier de Seleucus

168 î.Hr.

Macedonia este cucerită de romani